

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/325426006>

Het Miljoenenkwartier te Gent: een woonwijk uit het interbellum

Article · March 1997

CITATIONS

0

READS

24

1 author:



[Leen Meganck](#)

Flanders Heritage Agency

73 PUBLICATIONS 15 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:



Renaat Braem 1910-2001 Architect [View project](#)



Renaat Braem architect (1910-2001) [View project](#)

Het Miljoenenkwartier te Gent : een woonwijk uit het interbellum

Leen MEGANCK¹

Even ten zuiden van het Gentse stadscentrum ligt het zogenaamde Miljoenenkwartier. Deze elitaire woonwijk kwam tot stand in het interbellum, als een waar toevluchtsoord voor de Gentse burgerij. Naast de gunstige ligging, ver van industrie en stadsgewoel, droeg ook de voorgeschiedenis van het te verkavelen gebied bij tot de aantrekkingskracht van de nieuwe wijk. De roemrijke Wereldtentoonstelling van 1913, die gedeeltelijk op deze locatie had plaatsgevonden, lag immers nog vers in het geheugen van de toenmalige bouwheren....

Sint-Pieters-Aalst, een landelijk gehucht ten zuiden van het Gentse stadscentrum. Detail uit de kaart van Gent door Van der Maelen, 1846-1854 (Bibliotheek Universiteit Gent, kaart 699)
(© Universiteitsbibliotheek Gent).

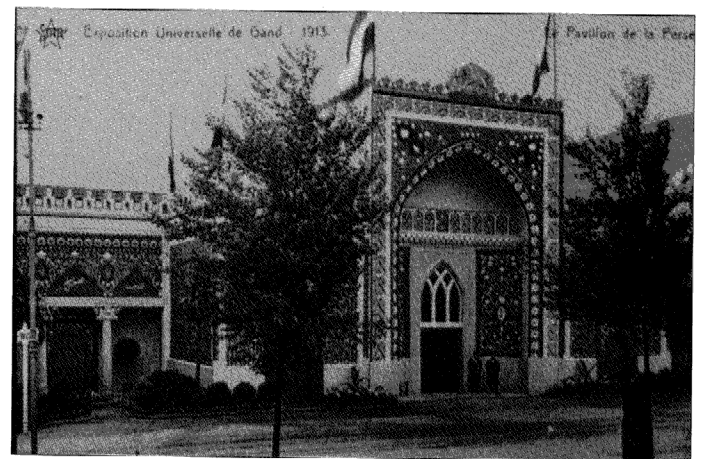
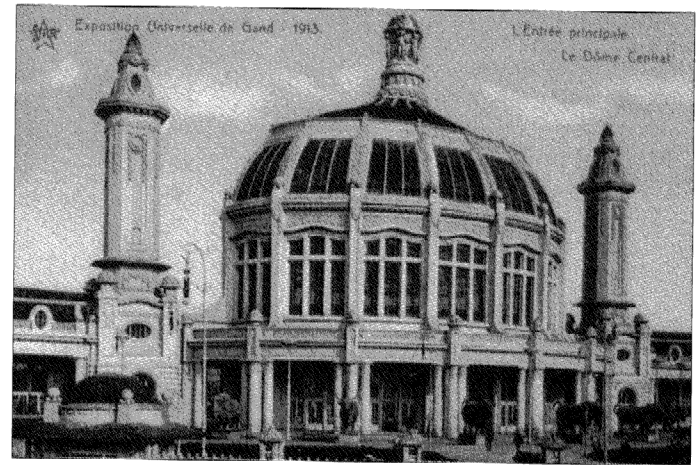
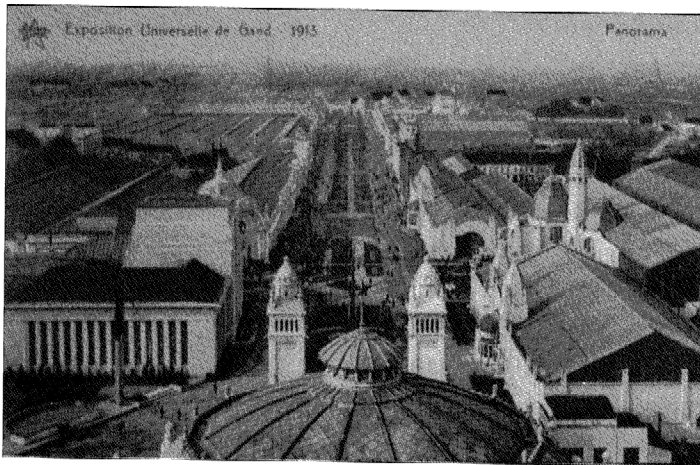
Sint-Pieters-Aalst : een landelijk gehucht

Het Miljoenenkwartier kwam tot stand in Sint-Pieters-Aalst, een klein gehucht, gelegen buiten de 16de-eeuwse stadsomwalling. Van de 7de tot de 18de eeuw vormde dit gehucht samen met «Sint-Pieters-Aaigem» (de huidige stationswijk) het dorp «Sint-Pieters-extramuros», afhankelijk van de Gentse Sint-Pietersabdij. Onder de Franse overheersing werd het Sint-Pietersdorp als kerkelijk goed geconfisceerd en onder het gezag van de stad geplaatst. Tot het begin van de 20ste eeuw bleef het gebied vrij landelijk. De voornaamste bron van inkomsten van de bewoners was het telen van groenten, die op de Gentse markten verkocht werden. De eerste plannen voor de verkaveling van het gebied dateren pas van 1902.

De Gentse stadsuitbreiding

De stad Gent kende in de 19de eeuw als gevolg van een sterke industrialisatie een enorme bevolkingsgroei. De gebastioneerde omwalling vormde echter een strikte grens tussen het stedelijke weefsel en de open





ruimte van het platteland. Beluiken, woonkazernes en fabrieken bedreigden dan ook het wooncomfort van de begoede burgerij in een steeds voller wordende stad. Na de afschaffing van het octrooirecht in 1860 was de weg vrij voor het slopen van de stadswallen en -poorten, en dus voor een expansie over het omliggende platteland. Bij deze expansie is een tweepolige beweging merkbaar die men als «sociale segregatie» kan omschrijven: terwijl de industrie en de arbeiderswijken naar de haven in de noordelijke stadsrand opschuiven, vlucht de begoede burgerij naar het zuiden van de stad, waar ze zich nestelt in groene, residentiële wijken met een uitgesproken elitair karakter. Zo wordt rond 1874 de wijk rond het Citadelpark verkaveld en bebouwd met woningen in eclectische en, later, Art Nouveau-stijl. Vanaf 1902 worden de lanen

rond het nieuwe Sint-Pietersstation aangelegd. Hier treft men voornamelijk woningen aan in Art Nouveau en in een academische beaux-arts-stijl. Eveneens rond 1902 is er sprake van het verkavelen van gronden in de Sint-Pieters-Aalstwijk. Deze eerste plannen staan in functie van nieuw aan te leggen kazernes op de Galgenkouter, een militair oefenterrein dat grosso modo overeenkomt met de huidige campus van de Universiteit Gent aan de Sterre. Door de Wereldtentoonstelling van 1913 en de daarop volgende Eerste Wereldoorlog blijft het project echter in de ontwerpfase steken. Toch herinneren de huidige straatnamen door hun militair of patriottisch karakter nog aan dit eerste, onuitgevoerde project: Krijgslaan, Onafhankelijkheidslaan, Vaderlandstraat, Congreslaan, Woeringenstraat, Lemappesstraat, en Fleurusstraat².

De Wereldtentoonstelling van 1913 : zicht vanaf de Erclaan op de hoofdingang aan de Kortrijkse Steenweg. Bemerkt de beeldengroep het «Ros Beyaert», die nog steeds het centrum van de wijk markeert (Bibliotheek Universiteit Gent, Hs III, 3 (WT)) (© Universiteitsbibliotheek Gent).

¹Assistent Universiteit Gent, Vakgroep Kunst-Muziek en Theaterwetenschappen, Sint-Hubertusstraat 2, 9000 Gent.

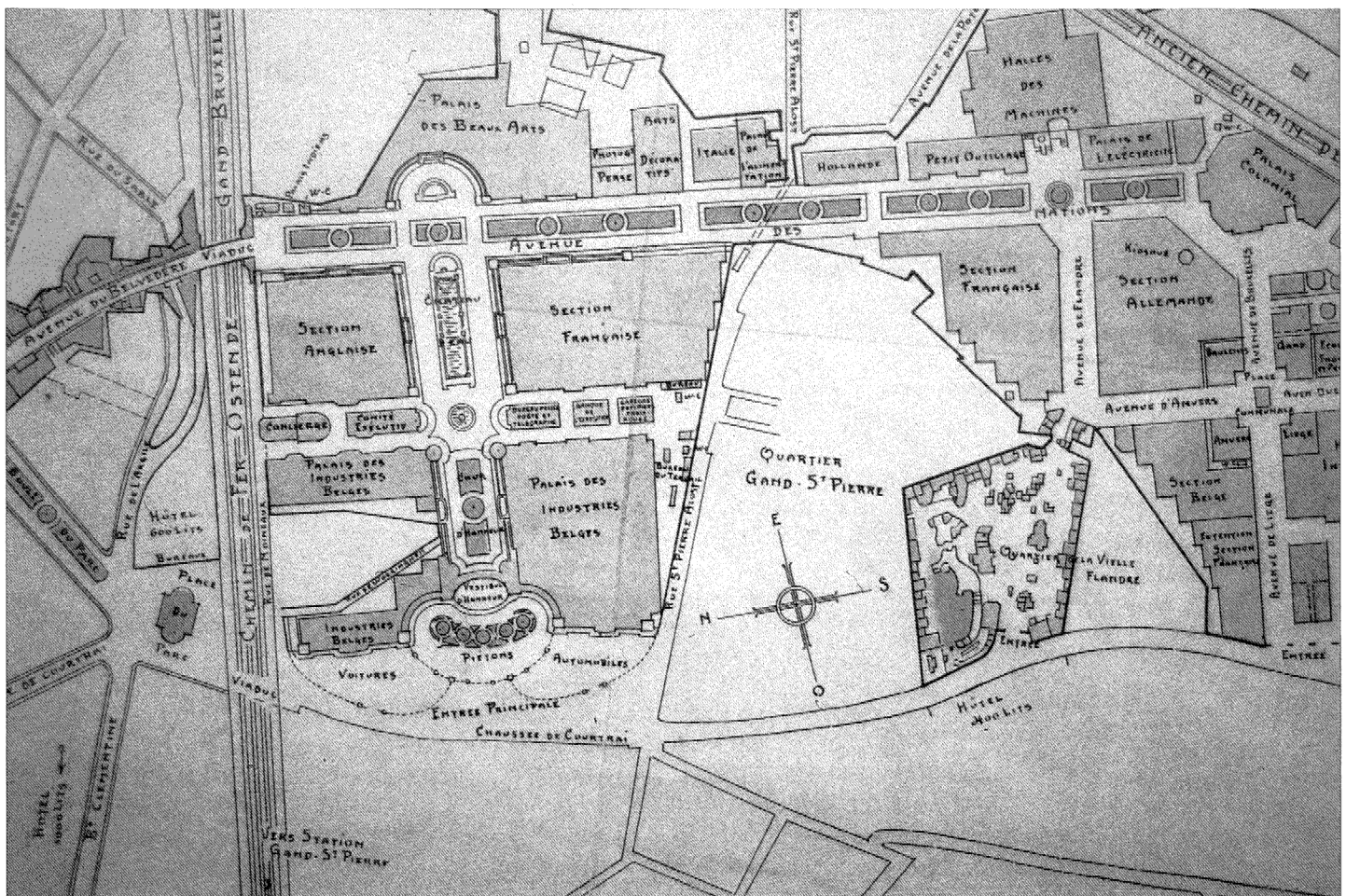
²Te Woeringen (aan de Rijn in Duitsland) veroverde Brabant in 1288 het Hertogdom Limburg. Door de overwinning in 1792 te Lemappes (Henegouwen) veroverde Frankrijk de Oostenrijkse Nederlanden. In 1794 moesten de Oostenrijkse legers te Fleurus (Henegouwen) nogmaals het onderspit delven tegenover de Franse troepen.

De Wereldtentoonstelling van 1913³

Het fenomeen wereldtentoonstellingen is onlosmakelijk verbonden met de 19de-eeuwse industriële maatschappij. Als ware «feesten van de vooruitgang» moesten zij het grote publiek overtuigen van de weldaden van de nieuwe technologie en industrie. Na de eerste tentoonstelling te Londen in 1851 volgden verschillende Europese steden, waaronder ook Antwerpen (1885 en 1894), Brussel (1887, 1897, 1910) en Luik (1905). Pas in 1913 slaagde Gent erin de organisatie van dit prestigieuze evenement in de wacht te slepen. Als locatie werd geselecteerd voor de terreinen in de Sint-Pieters-Aalstwijk. Deze gronden waren reeds grotendeels in handen van de stad, en beschikten over een goede verkeersaccommodatie: het nog

in-aanbouw-zijnde Sint-Pietersstation naar ontwerp van architect Louis Cloquet, de oude spoorverbinding Gent-Kortrijk (nu: De Pintelaan), en enkele reeds bestaande tramlijnen die vrij probleemloos konden doorgetrokken worden. Bovendien stelde de militaire overheid de terreinen aan de Galgenkouter beschikbaar (25 ha) en kon ook het reeds bestaande Citadelpark met het Museum voor Schone Kunsten in het globale plan geïntegreerd worden. Als hoofdarchitect van de Wereldtentoonstelling werd Oscar Vande Voorde aangesteld. Het algemene plan van aanleg was sterk classicistisch geïnspireerd. De paviljoenen en paleizen werden opgetrokken volgens het «staff»-procédé, een techniek van Engelse origine die erin bestaat een pleistermengsel aan te brengen op een geraamte van metaal of hout. Het resultaat is tijdelijk van aard - het houdt maximaal 15 jaar stand - maar

De Wereldtentoonstelling van 1913. Het algemeen plan van aanleg was sterk classicistisch geïnspireerd, en bleef bewaard in het huidige stratentracé (Bibliotheek Universiteit Gent, kaart 1434)
(© Universiteitsbibliotheek Gent).





Het beeld «Sagesse, Force et Beauté» door Jules Van Biesbroeck was op de Wereldtentoonstelling onderdeel van een monumentale waterpartij (1996).

dit vormde voor een dergelijk evenement geen bezwaar. Van de monumentale aanleg met paviljoenen, fonteinen, waterpartijen en groenbeplanting bleef niets bewaard. Wel weerspiegelt het stratentracé van de daaropvolgende verkaveling nog de aanleg ten tijde van de «Worlds Fair». Zo komt de huidige Onafhankelijkheidslaan grosso modo overeen met de toenmalige hoofdingang, de Congresslaan en het Paul de Smet de Naeyerplein met de Erclaan of Cour d'Honneur, en de Krijgslaan met de Natiënlaan. Andere stille getuigen van 1913 zijn de beeldengroepen «Ros Beyaert» (Domien Ingels en Aloïs De Beule) en «Sagesse, Force, Beauté» (Jules Van Biesbroeck), gecroërd voor de Wereldtentoonstelling en nog in situ aanwezig.

De verkaveling van 1926

Na een lange aanloop kon vanaf 1926 dan toch de definitieve verkaveling van de gronden in de Sint-Pieters-Aalstwijk van start gaan. In dat jaar werd het inrichtingsplan goedgekeurd, evenals de specifieke verkoopvoorwaarden voor de gronden¹ en een «policierglement

over de Wegenis en de Bouwwerken betreffende de wijk van St.-Pieters-Aalst². De Stad was vastbesloten om de nieuwe wijk tot een waar visitekaartje uit te bouwen, en maakte gebruik van haar positie als eigenaar van de gronden om de kopers strenge reglementen op te leggen. Op het ogenblik van de aankoop moest de koper aan de Stad een borg betalen die 10 % van de totale aankoopprijs van de grond bedroeg. Deze werd gedeeltelijk of geheel geconfisceerd indien de koper niet voldeed aan de opgelegde voorwaarden. Niet enkel het plan van de voorgevel moest ter goedkeuring worden voorgelegd (wat in die periode in Gent gebruikelijk was) maar ook de plannen van de andere gevels en de hovingen. De residentiële functie van de wijk werd gegarandeerd door het verbod op de oprichting van fabrieken, werkhuizen en «drankslijterijen». De hoogte van het gebouw en de maximum bebouwbare oppervlakte per perceel werden vastgelegd, «het overige moettende tot lusthof ingericht worden, en als dusdanig goed onderhouden». Platte daken waren uit den boze en storende afhankelijkheden «zoals waschplaatsen en stapelplaatsen van huiselijk afval» moesten verborgen wor-

¹Zie ook: CAMPEYN, (A.), *Gent in wereldtentoonstelling 1913*, Gent, 1988.

²Tekoopstelling van stadgronden in de wijk van het Graal de Smet de Naeyerplein. Opsomming der bijzondere voorwaarden van verkoop in te lasseten in de verkoopsakten, buiten de gewone voorwaarden van het lastenboek van verkoop der stadgronden, uit: Gemeentebladen Stad Gent, zitting van 12 april 1926.

³Policierglement over de Wegenis en de Bouwwerken betreffende de wijk van St.-Pieters Aalst, uit: Gemeentebladen Stad Gent, zitting van 12 april 1926.

Een eigentijdse interpretatie van de 18de-eeuwse Franse stijlen door Paul Diegerick, aan het Paul de Smet de Naeyerplein nr. 2 uit 1930
(© Leen Meganck, 1996).



den. Per straat werd een «non ædificandi»-voortuinstrook afgelijnd, en het oprichten van een smeedijzeren hek met kunst karakter op de scheidslijn met de openbare weg verplicht gesteld. De voortuinstroken «moeten worden ingericht als tuin; deze (...) zal aan beplanting, t.t.z. bloem- of grasperken, of struikgewas, eene oppervlakte hebben ten minste gelijk aan de helft van deze van de voortuinstrook. Ten minste 40% der beplante oppervlakte zal met bestendig gebladerte versierd zijn». Binnen de termijn van twee jaar na de aankoop van de grond moesten woning, voortuin en hek volledig afgewerkt zijn, conform de plannen. Zoniet werd overgegaan tot inbeslagname van de borg, of werd - indien het duidelijk om grondspeculatie ging - de verkoop ongedaan gemaakt. Tussen 1926 en 1940 werd de wijk volledig volgebouwd. Zowel de grootte van de percelen als de hierboven vermelde reglementering werkte selectief op de potentiële kopers. Op de meest prestigieuze percelen van de wijk, nl. aan het Paul de Smet de Naeyerplein, aan de Congreslaan, de Krijgslaan en de Onafhankelijkheidslaan, treft men als voornaamste beroeps categorieën dan ook industriëlen en groothandelaars aan⁶.

Een typisch burgerlijk stedenbouwkundig concept

Alhoewel in het interbellum vooruitstrevende stedenbouwkundige theorieën gelanceerd werden, werd het Miljoenenkwartier aangelegd volgens de classicistische principes, die bij de burgerij sterk geliefd waren. De verkaveling is symmetrisch opgevat⁷, met een centrale as (Congreslaan/de Smet de Naeyerplein), en nevenassen die parallel met of loodrecht op de hoofdas geplaatst zijn. Op de kruising van de hoofdas en de belangrijkste nevenas is een focuspunt geplaatst in de vorm van de beeldengroep «Ros Beyaert». Daarnaast wordt ook gewerkt met perspectieven en blikgelciding. Het streng rationele opzet wordt nog beklemtoond door de parkaanleg en de bomenrijen. Omwille van het grote aandeel van het groen in het Miljoenenkwartier wordt er wel eens gesproken van een «tuinwijk». Deze term is echter niet van toepassing, daar het bij een tuinwijk om sociaal geïnspireerde huisvesting gaat, terwijl het Miljoenenkwartier duidelijk bedoeld was als elitair bourgeoisie-kwartier.

Een staakaart van de Gentse interbellumarchitectuur

Ondanks de strenge reglementering is de bebouwing in de wijk zeer divers. De traditionalistische stijlen zoals het Neoclassicisme of de Cottage-stijl vormen in het algemene wijkbeeld de meest dominante groep, maar ook de modernistische architectuur maakt onverwacht een groot aandeel uit, met meerdere sterke realisaties. Art Deco wordt vooral in de interieurs gebruikt, en voor het opsmukken van de gevels van rijwoningen. Opvallend is, dat vooral door de meest kapitaalkrachtige bewonersgroep⁶ geopteerd wordt voor een traditionalistische stijl. De gedachte dringt zich op dat de «nouveaux-riches» blijkbaar een gevestigde architectuurstijl prefererden. Deze leende zich waarschijnlijk beter tot het etaleren van hun rijkdom (het doel van de modernistische architectuur was immers iedere vorm van overbodig ornament vermijden), en het bevestigen van hun sociale status. Bovendien had de moder-

nistische architectuur in de ogen van de begoede klasse een «socialistisch geurtje», dat niet strookte met hun doorgaans liberale opvattingen.

De traditionalistische architectuur

Frequent worden de 18de-eeuwse Franse stijlen toegepast, weliswaar in een eigentijds kledje : natuursteen wordt veelal vervangen door pierre reconstituée of gewapend beton, de kleine roedenverdeling komt te vervallen ten gunste van grote glasoppervlakken, de gevel wordt meestal niet meer bepleisterd, en in het smeedwerk is invloed van de Art Deco duidelijk. Rococo, Régence en Classicisme komen zowel in strenge navolging als in een vrijere interpretatie voor.

De uit Engeland overgewaaide Cottage-stijl komt reeds op het einde van de 19de eeuw in België voor, en werd voornamelijk toegepast in



De stijl van Jean Hebbelynck ligt op het raakvlak tussen traditioneel en modern (Paul de Smet de Naeyerplein nr.11 uit 1928)
(© Leen Meganck, 1996).

⁶BALLU, (I.). Het Gentse Miljoenenkwartier. Van concept tot realisatie van een nieuwe wijk. Bijdrage tot een sociaal-historische benadering van het urbanisme, onuitgegeven licentiatsverhandeling, Universiteit Gent, 1987, p.183-184.

⁷Alhoewel de Vaderlandstraat en de Woeringestraat op het plan als asymmetrisch opvallen, worden deze ruimtelijk niet zo ervaren.

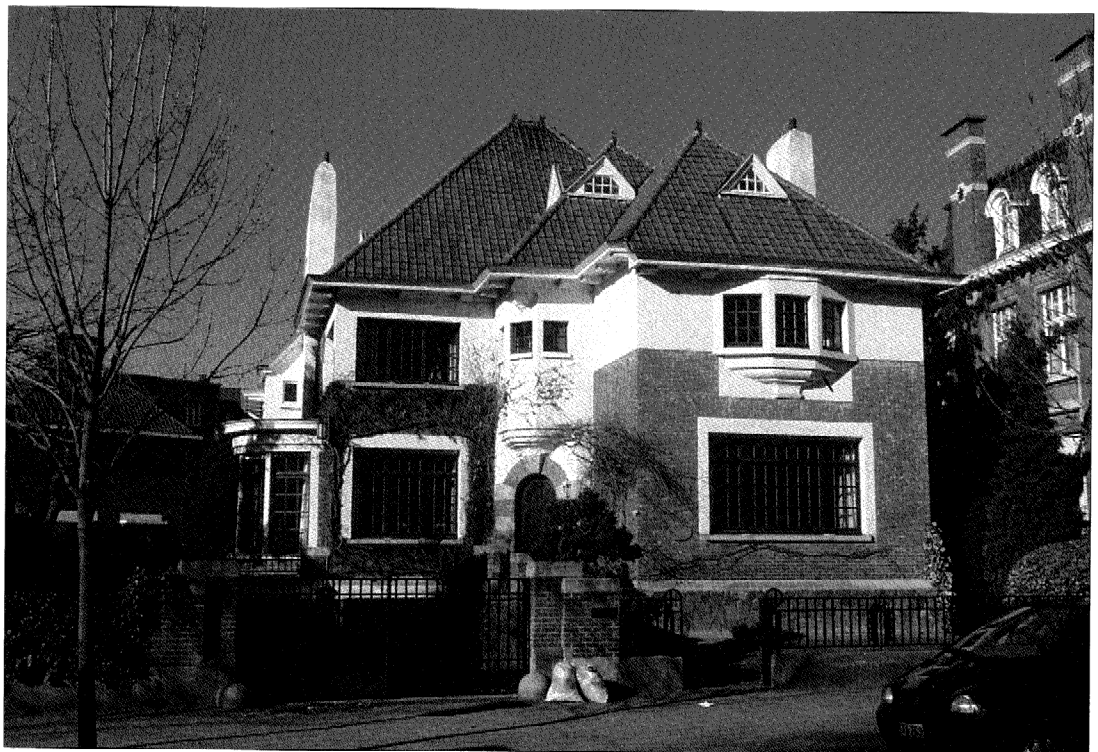
⁸Nl. bij de villa's en de woningen op de centrale assen : Paul de Smet de Naeyerplein, Congreslaan, Krijgslaan.

landelijke omgeving. Deze stijl komt tegemoet aan de romantische hang naar het verleden en het verlangen naar het leven in een ongerepte natuur, een typische vorm van escapisme in de snel industrialiserende samenleving in de 19de, begin 20ste eeuw. Maar terugkeer naar het verleden betekent niet het afzweren van modern comfort. Integendeel: in de cottage-architectuur wordt gestreefd naar een rationele planindeling, rekening houdend met verlichting, ventilatie, verwarming, sanitaire voorzieningen, en een vlotte circulatie tussen de verschillende ruimten. In het exterieur wordt door een zeer diverse opbouw met erkers, dakkapellen, mooi uitgewerkte schouwen en een wisselend volumespel gestreefd naar een pittoresk effect.

Typisch voor Gent is de «Style Hoge», genoemd naar de architect Charles Hoge (1890 - 1962), later opgevolgd door zijn zoon Gérald (1914 - 1983). Hun oeuvre is dermate groot en typisch, dat het verschillende architecten inspireerde tot navolging. Het gaat hierbij om een regionalistische architectuur waarin elementen uit de Vlaamse Renaissance en de anglo-normandische traditie van vakwerkbouw gecombineerd worden. Kenmerkend zijn de hoge daken,

puntgevels met vakwerk, en het rijk gesculpteerde houtwerk. De vensters zijn meestal driedelig, met ruitvormig glas-in-lood in de ramen of bovenlichten. Hoge's zelf ontworpen woonhuis met architectenbureau aan de Congresslaan, gebouwd in 1930, is een meer dan imposant visitekaartje voor zijn architectuur.

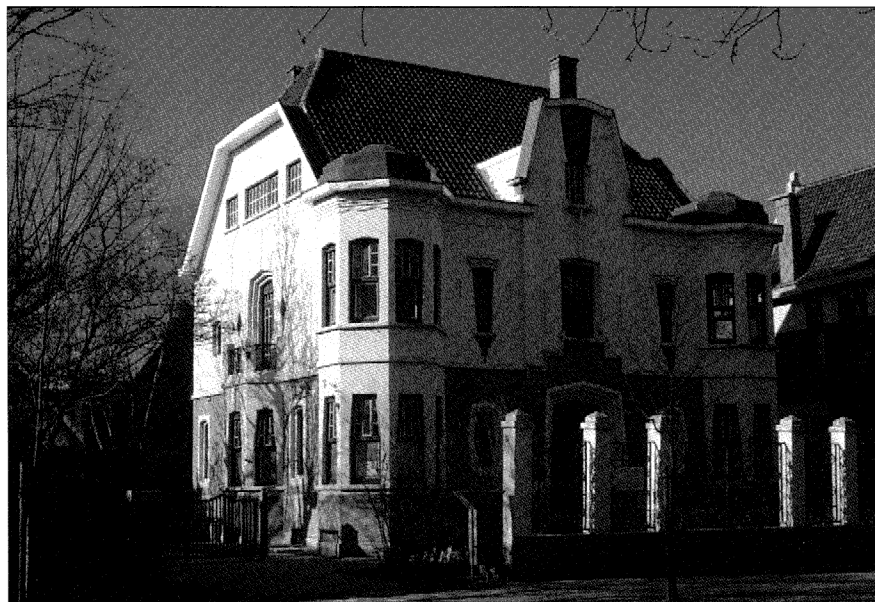
Een andere belangrijk figuur voor de traditionalistische architectuur in het Gentse, is Jean Hebbelynck (1892 - 1971). Vooral in de begoede kringen was Hebbelynck één van de meest gerespecteerde architecten. Zijn stijl valt te omschrijven als een versoberde traditionalistische baksteenarchitectuur, en is een ambivalent verschijnsel. Enerzijds zijn er vele vooruitstrevende aspecten aanwezig, zoals een rationele planindeling, het constructieve gebruik van materialen, grote vensteropeningen en effen, onversierde muurvlakken. Anderzijds blijft deze architect vasthouden aan traditionele reminiscenties, zoals pilasters of zuilen die het portaal flankeren, figuratieve glas-in-loodramen, en gesculpteerde panelen in de gevel. Ook zijn de woningen van zijn hand, op één uitzondering na, steeds afgedekt met een hoog dak waaronder een extra verdieping schuilgaat¹⁰.



Een afwisselend bouwvolume, dakkapellen en mooi uitgewerkte schoorstenen zorgen voor een pittoresk effect bij deze cottage naar ontwerp van Jacques Loontjes uit 1928 (Paul de Smet de Naeyerplein nr. 4) (© Leen Meganck, 1996).

De Art Deco, een nieuwe modestijl

De Art Deco is een stijl die door en door met het interbellum verbonden is. Hij volgt de Art Nouveau op als de nieuwe totaalstijl, en wordt voornamelijk in het interieur van woningen toegepast. De term Art Deco is afkomstig van de «Exposition Internationale des Arts Decoratifs et Industriels Modernes» die plaats had te Parijs in 1925, en waarop de Art Deco als nieuwe modestijl triomfeerde. In tegenstelling tot de Art Nouveau is de Art Deco veel strakker, symmetrischer en geometrischer. Diverse invloeden, gaande van de 18de-eeuwse Franse stijlen tot de stroomlijning van oceaanstomers, en van de Ballets Russes tot de Egyptische kunst werden erin verwerkt. In de toepassing van de Art Deco in de architectuur is een duidelijke evolutie te zien. In een eerste fase, rond het midden van de jaren '20, worden Art Deco motieven op een traditioneel gevelschema aangebracht. Veel gebruikte motieven hierbij zijn gekleurde driehoeken en ruiten in de ramen, banden met gestileerde bloemmo-



tieven rondom muuropeningen, en de zgn. «rose cubiste», een geometrisch gestileerde roos. Hierop volgt, eind de jaren '20, een «autonome» Art Deco, die sterk decoratief gericht is en waarbij het gevelschema aan de stijl wordt aangepast. Typisch zijn deuren en vensters uitgewerkt in een onregelmatige vorm, fantasievolle metselverbanden, en een sterke verticale gerichtheid. In de jaren '30 duiden dan in de Art Deco invloeden van de stroomlijnesthetiek of «Bootstijl» op. De bewondering voor de dynamiek van sneltreinen en transatlantische schepen leidde ertoe dat men hun aërodynamische vormen ging overnemen in gebouwen en zelfs gebruiksvoorwerpen. Ook het aanbrengen in de gevel van patrijspootvensters en vlaggemasten verwijst naar deze inspiratiebron. Tevens zal door een algemene versobering de grens met de modernistische architectuur steeds vager worden.

De modernistische architectuur, een zoektocht

Sinds de technische en maatschappelijke veranderingen, geïntroduceerd door de industriële revolutie, is men op zoek gegaan naar een eigentijdse, «moderne» stijl. De vooruitstrevende architecten uit het interbellum kwamen hierbij tot oplossingen die soms gelijkend

In deze villa in Art Deco worden zeer diverse venstervormen toegepast (Paul de Smet de Naeyerplein nr. 14 naar ontwerp van architect O. Vandenhoeck uit 1927)(© Leen Meganck, 1996).

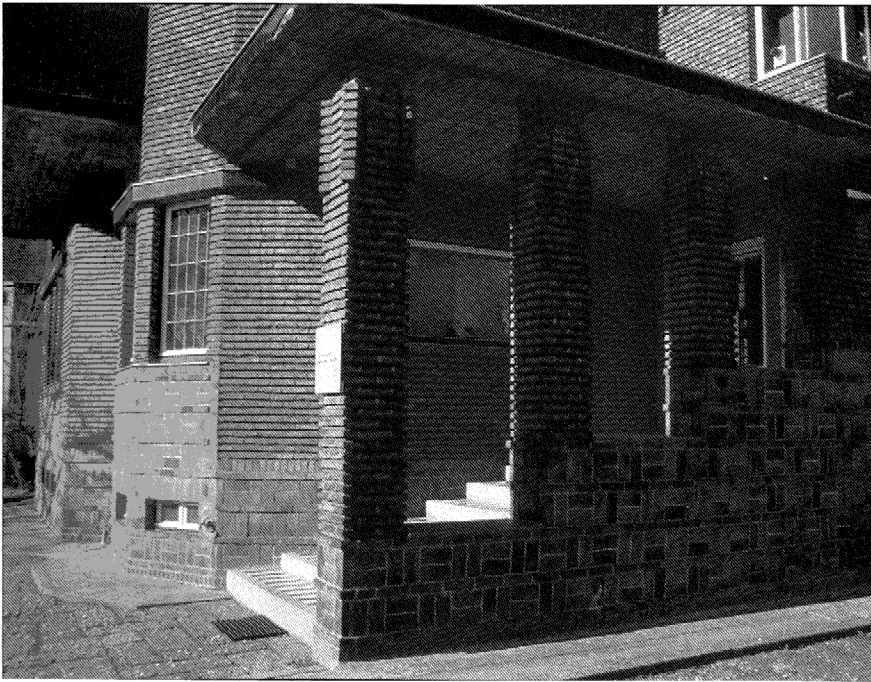
Het uitgebalanceerde spel met horizontale en verticale vlakken of volumes is typerend voor het Romantisch Kubisme (Onafhankelijkheidslaan nr. 45/47, naar ontwerp van Jules Lippens uit 1930) (© Leen Meganck, 1996).



⁹Andere woningen in deze stijl, ontworpen door Charles Hoge, zijn te vinden aan de Congresslaan nr.17 (1928) en nr. 28/34 (1932), aan de Fleurusstraat nr.4 (1934), en de Vaderlandstraat nr. 1 (1931) en nr.152 (1932).

¹⁰Andere voorbeelden van Hebbelynck's oeuvre in de wijk zijn te vinden aan het Paul de Smet de Naeyerplein nr.5 (1929), nr. 11 (1928), nr. 15 (1927) en nr. 19 (1930), aan de Onafhankelijkheidslaan nr. 19 (1929), aan de Jemappesstraat nr.5 (1929), de Krijgslaan nr. 114/118 (1932), nr. 122 (1928), nr. 163 (1929), nr. 167 (1933), nr. 183 (1927), en aan de Vaderlandstraat nr. 140 (1928).

In het woonhuis van architect De Bondt wijst het gevarieerd baksteengebruik op invloeden van de Amsterdamse School (Krijgslaan 124, 1929) (© Leen Meganck).



waren, soms sterk uiteenlopend, maar waarin nieuwe materialen en technieken, evenals begrippen als rationaliteit, hygiëne en comfort een belangrijke rol speelden. Ook in het

Miljoenenkwartier komen zeer verscheiden vormen van modernisme voor.

In zijn meest extreme vorm vinden we het modernisme terug in de woning uit 1931 van Gaston Eyszelinck (1907 - 1953), die geconcipeerd is als een ware «machine à habiter», zoals Le Corbusier propageerde¹¹. Typisch «corbusiaans» is ook de witte bepleistering, het gebruik van een pilotis, het sterk in elkaar overvloeien van binnen en buiten (mogelijk door het gebruik van een skeletconstructie), en het solarium of zonneterras. In 1932 ontwierp Eyszelinck ook alle meubelen voor de woning. Het gaat hierbij deels om vast meubilair zoals inbouwkasten, betonnen bedbodems en tafels, ... en deels om gemakkelijk verplaatsbare en soms zelfs stapelbare stalen buismeubelen.

Het merendeel van de modernistische woningen is echter niet zo extreem van vormgeving. Deze gebouwen kenmerken zich door hun eenvoudige volumes, door egale bakstenen muurvlakken en brede rechthoekige vensters. De decoratie is sterk gereduceerd, waardoor men spreekt van Nieuwe Zakelijkheid.

Villa in Nieuwe Zakelijkheid naar ontwerp van André Claessens. De patrijspoortvensters in de terrasmuur refereren naar de zgn. «Bootstijl» (Paul de Smet de Naeyerplein nr. 21, 1932) (foto overgenomen uit *Travaux d'architecture. Jean Hebbelynck, Fritz Coppieters, André Claessens, architectes Gand, Antwerpen, 1936*).



¹¹Dubois, (M.), Een woonmachine te Gent in 1931, architect Gaston Eyszelinck (1907 - 1953), in : *De Woonstede door de eeuwen heen*, nr. 63, september 1984, p. 22 - 27.

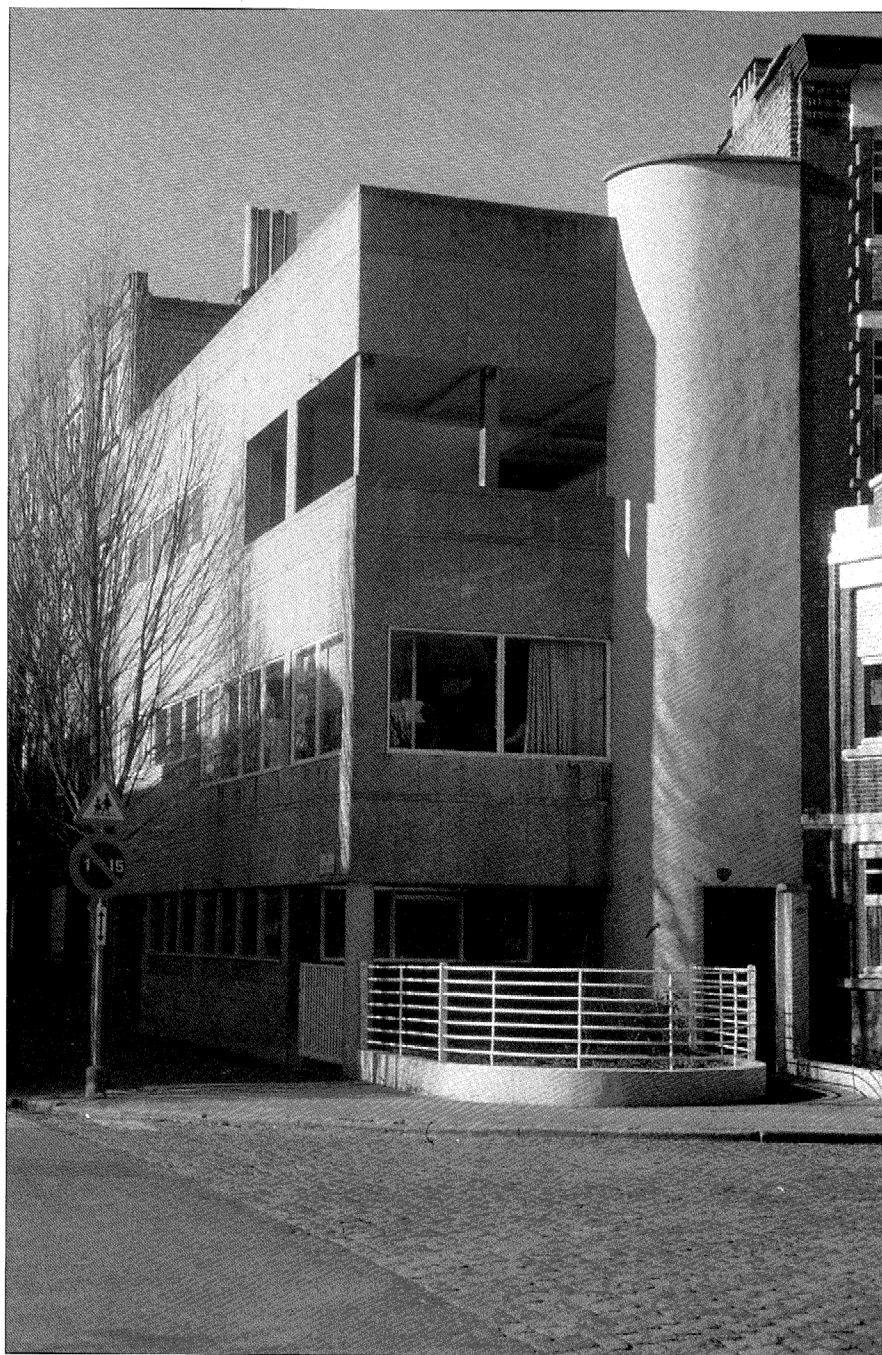
¹²Dujardin, (F.), J.A.De Bondt : een Gents architect uit het Interbellum, in : *De Woonstede door de eeuwen heen*, nr. 111, september 1996, p. 11 - 21.

Vrij opvallend zijn de woningen geïnspireerd door de Nederlandse architect Willem Marinus Dudok. Op een gevoelsmatige basis worden verschillende volumes gecombineerd tot een divers en asymmetrisch geheel waarbij horizontaal en verticaal met elkaar in evenwicht zijn. Typisch voor deze stijl, ook wel Romantisch Kubisme genoemd, is het gebruik van de zgn. belvédèresteen en blauwe of zwarte ceramiektegels, de toepassing van de Dudokvoeg (een voeg met een brede lintvoeg en een smalle stootvoeg), evenals de overname van decoratieve elementen als de vlaggemast en de bol. Het woonhuis van architect Jules Lippens (1893 - 1961) aan de Congreslaan nr.4 is een mooi voorbeeld van deze stijl. Ook in het woonhuis van de architect Joannes Albert De Bondt (1888 - 1969) aan de Krijgslaan nr.124 zijn invloeden van het Romantisch Kubisme terug te vinden¹⁷. In deze woning worden ze echter gecombineerd met een zeer speels en decoratief metselverband, wat dan weer op invloeden van de Amsterdamse School wijst.

In de Villa Berteloot (1929) van Geo Henderick (1879 - 1957) aan de Congreslaan nr. 40 komt deze Amsterdamse invloed nog het best tot uiting. Deze architect beperkt zich niet enkel tot het overnemen van de metselverbanden, maar verwerkt ook de meer organische vormgeving die eigen was aan de architectuur van de Amsterdamse School. Heel typisch zijn de «zeepaardklinken».

De bouwstijl als spiegel van de maatschappij

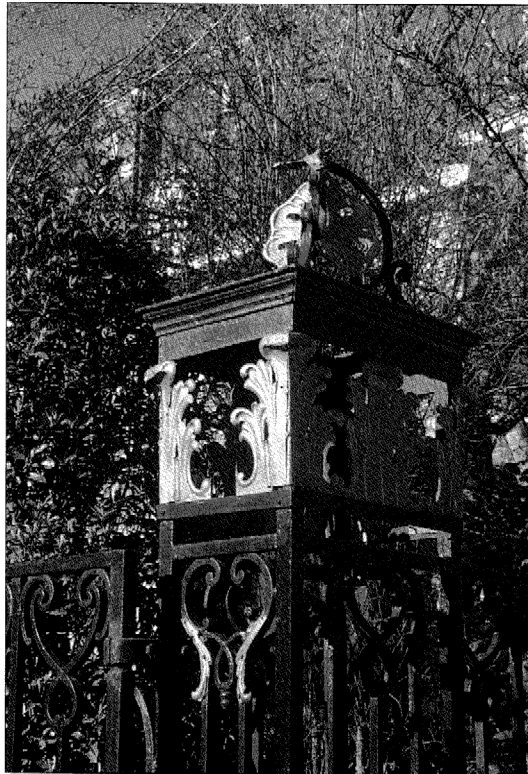
De keuze voor een bepaalde bouwstijl werd niet alleen beïnvloed door de sociale positie van de eigenaar, maar ook door de algemene tijdsgeest. Vanaf 1926 braken in België de zgn. «années folles» aan, de jaren van snelle en schijnbaar ongeremde groei. In deze periode van welvaart werden de gronden in het Miljoenenkwartier verkaveld en in verkoop gebracht. In het begin wordt er nog veel in traditionalistische stijlen gebouwd. In de «voorspoedige jaren», vanaf 1927 tot 1931, stijgt het aantal woningen in modernistische stijl spectaculair. Het algemene optimisme en het ver-



trouwen in de toekomst vormen een gunstig klimaat voor het streven naar vernieuwing, in dit geval naar een moderne stijl. Maar dan laat de economische crisis zich voelen. De wereldcrisis die volgt op de crash van Wallstreet in oktober 1929 bereikt ons land in de winter van 1930-1931. De weerslag is voelbaar in de gehele mentaliteit van de periode. De alge-

De «Woonmachine» van Gaston Eysnel uit 1931 aan de Vaderlandstraat nr. 120 blijft ondanks verschillende verbouwingen nog steeds krachtige architectuur (© Leen Meganck, 1996).

De stedelijke overheid verplichtte de eigenaars de voortuintjes af te sluiten met een smeedijzeren hek «met kunstkarakter» (Paul de Smet de Nayerplein nr. 10, 1927, architect J. Hebbelynck) (© Leen Meganck, 1996).



Eén van de befaamde «zeepaardklinken» van Geo Henderick (Paul de Smet de Nayerplein nr. 1, 1932) (© Leen Meganck, 1996).



mene economische malaise leidt tot reactionaire tendenzen in de maatschappij. Op architecturaal vlak uit dit zich in een terugkeer naar de «vaste waarden», naar het vertrouwde, de traditie. In het Miljoenenkwartier wordt vanaf 1931 opnieuw vooral in traditionalistische stijl gebouwd. Het modernisme daarentegen verliest zijn aanhangers. Of hoe een gunstige conjunctuur blijkbaar een stimulans is voor voortstrevende experimenten ...

Een versteend stuk stadsgeschiedenis bewaard voor de toekomst

Het Miljoenenkwartier bleef tot op heden vrij ongeschonden bewaard. Door haar bijzondere voorgeschiedenis, haar streng gereglementeerde stedenbouwkundige aanleg en haar rijke waaier aan architectuurstijlen vormt de wijk een uniek tijdsdocument. Een document dat in het begin van de jaren 1990 bedreigd werd toen bouwpromotoren geld zagen in het groene karakter en de gunstige ligging van de wijk. Na de stadsvlucht in de jaren 1960 wordt het wonen in de groene 19de-eeuwse stadstrand nu immers weer een aantrekkelijk alternatief voor het dagelijkse aanschuiven in de file. Aanvragen tot afbraak van de zgn. «Villa Lalemant» aan de Krijgslaan (nr. 181) en een appartementsgebouw aan de Congreslaan (nr. 6/16) waren de onmiddellijke aanleiding tot het opstarten van een spoedprocedure tot bescherming van de wijk. Sinds 18 april 1994 is het Miljoenenkwartier een beschermd stadsgesicht. Op termijn zullen ook de meest karakteristieke realisaties als monument beschermd worden. Zo blijft dit waardevolle stuk stadsgeschiedenis hopelijk bewaard voor de toekomst. □

De Kleine Cultuurgids "Het Miljoenenkwartier, een Gentse woonwijk uit het interbellum", door Leen Meganck, m.m.v. Norbert Poulain en Anthony Demey, is verkrijgbaar bij de Provinciale Dienst voor Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium, Woodrow Wilsonplein 2 te Gent, en in de betere boekhandel. De gids telt een 60-tal bladzijden, is overvloedig in kleur geïllustreerd en kost 130 BFF.